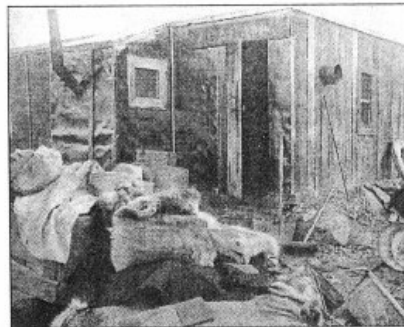

ENKLE KÅR: Fangstfolkene levde under enkle kår i enkle hus. Dette er Antartichavn slik det så ut om sommeren. Om vinteren var forholdene tøffere.

I LAND: 1 august 1930 ble Jonas Karlsbak og Odd Åmbak satt i land med materialer ved Kap Petersen. Der bygget de fangststasjonen Antartichavn.

350 HYTTTER: Fortsatt finnes restene av de 350 hyttene som norske og danske fangstfolk bygget i Nordøst-Grønland blant annet også for å markere nasjonale krav. Dette er Alabamahuset slik det så ut da det var i bruk.

Grønland var ikke for pyser

Noen druknet når sleden gikk gjennom isen, andre ble drept av vådeskudd, noen ble drept av bjørn, andre døde av skjærbuk – eller frøs i hjel. De fleste overlevde likevel strabasene. Over en 50-års periode frem til 1960 livberget 250 fangstmenn – og noen få kvinner – seg i den mest ødslige delen av Grønland. Nå er deres historie samlet.

BØKER

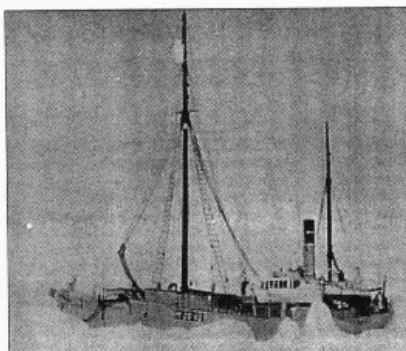
Av BJØRN WESTLIE

Det er jul i Antartichavn ved Kong Oscar Fjord nordøst på Grønland. Året er 1930. Det er så øde og bortgjemt i vintermørket at selv ikke julenissen finner frem til den lille fangsthytta.

Inne i hytta sitter den 34 år gamle Jonas Karlsbak og 28 år gamle Odd Åmbak og tenker på de der hjemme i Norge. Samme sommer hadde Karlsbak forlovet seg med en ung pike rett før fangstskuten «Veslekari» satt kursen mot Grønland. Han hadde vært gift tidligere, men kona døde i barsel og etterlot ham med et tvillingpar. Høsten hadde de to fangstkameratene skutt polarrev og bjørn etter at de hadde bygget ferdig hytta som var 8 x 10 fot stor. Selve byggearbeidet var over på en måned. Det var ikke rare greiene de hadde snekret sammen, men da høytiden kom senket roen seg over den enkle hytta.

Jonas Karlsbak finner frem dagboken, og i lyset fra parafinlampen skriver han; «... det er liksom den verste tid vi har under en overvintring, denne juletid, for da lenges man hjem til gamle Norge – hjem til våre kjære. Dem, som skulde drive dette liv, burde absolutt ha noen der hjemme, som med dragende magt gjør livet her surt. For viss jeg ikke hadde noen i Norge som kaldte på mig, så vilde jeg leve her som fisken i vandet hele mitt liv.»

Historien om den spartanske julen med moskus, bjørn og rev luskende utenfor er hentet fra en helt ny bok om den aktive

GRØNLANDSINDUSTRIEN: I over 50 år var den nordøstlige delen av Grønland senter for norsk-dansk fangstindustri. Her er norske «Veslekari» i Grønlandsisen 26. juli 1929.

jeger- og fangstperioden på Grønland som var helt dominert av danske og norske fangstfolk. Fortsatt er det 350 fangsthytter eller ruinene etter dem igjen på Grønland som et minne fra denne tiden. Boken «Nordøstgrønland 1908-1960, fangstmandsperioden» er utgitt av Dansk Polarcenter. Forfatteren Peter Schmidt Mikkelsen har gjort en imponerende jobb med å kartlegge denne dansk-norske virksomheten. Han har intervjuet mange av de norske og danske veteranene og det er ikke akkurat noen turishistorier de har å komme med. Dagens mange polfarere og iseventyrere drives av forskertrang eller egenvilje. Ikke noe galt med det. Fangst-

TØFFE FORHOLD: Snø, kulde og jul. Jonas Karlsbak og Odd Åmbak tilbragte julaften 1930 i hytta som fikk navnet Antartichavn på Grønland.

mennene på Grønland hadde mindre ambisjoner om berømmelse. De var ute etter et levebrød. Det betyr ikke at det ikke fantes eventyrere blant dem. Det fremgår også av denne boken.

Spiker i foten

En av de mest burleske historiene som fortelles i «Nordøstgrønland 1908-60» er historien om nordmannen Lars Myhrvold som i 1952 kom til Grønland etter å vært på FN-tjeneste i Korea. Myhrvold hadde trefot og på turen over til Grønland spilte han den unge byssegutten som bare var 15-16 år et gediget puss. En dag de satt på dekk spurte Myhrvold byssegutten om han ikke kunne finne en hammer og en spiker til ham. Gutten kommer med hammeren og spikeren. Da drar Myhrvold opp sokken sin og slår spikeren inn i foten. Byssegutten besvimer på stedet! Myhrvold som til tross for sitt handikap ble karakterisert som en sporty og fullgodt mann, hadde mer på lager. På Grønland kom han ut for et uhell og trefoten ble splintret. Han tok derfor sleden og kjørte til Mester Vig der det bodde dansker for å få hjelp til å ordne foten. Danskene som

kjente Myhrvold, men ikke hans fotproblemer, oppdaget til sin forbauselse at en fot manglet.

«Jamen, jøsses, du må jo hurtigst mulig til doktoren!» – «Nei, da», svarte Myhrvold, «men jeg vil gjerne snakke med en tømmer!» Dagen etter fikk han en ny trefot som tømmerformann Jakob fikk laget til ham.

Historie med flere sider

Historien om fangstmennene på Grønland er en spennende historie om nærings- og fangstvirksomhet og eventyrlyst men også en historie om Norges ambisjoner om å markere territoriale krav overfor Grønland og vis å vis Danmark. Pågående norske nasjonalister og forskere med stormaktsambisjoner på vegne av Norge skjøv på 1920- og 30-tallet norske fangstfolk foran seg på Grønland. Norsk Polar institutt og forskere fra instituttet brukte selskapet Arktisk Næringsdrift AS som instrument for å fastholde norske suverene nitetskrav i et område som også var tom for eskimoer. I 1931 okkuperte norske Grønlandsaktivister en bit av Grønlands østkyst de kalte «Eirik Raudes Land». Men folkeklomstolen i Haag dømte i strid mellom Norge og Danmark i 1933 slo fast at Øst-Grønland var en del av Danmark. Først i 1959 ble den norske fangstvirksomheten avsluttet i Øst-Grønland. Etter forhandlinger med den norske regjering overtok Danmark i 1969 alle norskeidde hytter i Grønland for en billig betersstatning til eierne på tilsammen 50.000 norske kroner. En epoke var dermed over. Selv om det til tider var iskalde mellom Danmark og Norge i synet på hvem som skulle kontrollere Grønland var det ifølge forfatteren av boken om fangstmennene aldri problemer mellom de norske og danske på stedet. I de lang overvintringene og i månedene med vintertann og kulde hele døgnet, holdt kamratskapet dem sammen.

Peter Schmidt Mikkelsen:
«Nordøstgrønland 1908-60. Fangstmandsperioden»
Dansk Polarcenter, Geografiforlaget 1993